

Kocaeli Üniversitesi

Eğitim Dergisi

E-ISSN: 2636-8846

2021 | Cilt 4 | Sayı 1

Sayfa: 227-250

Kocaeli University
Journal of Education

E-ISSN: 2636-8846

2021 | Volume 4 | Issue 1

Page: 227-250

Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi

Document analysis as a research method

Ramazan Sak, <https://orcid.org/0000-0002-7504-9429>
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ramazansak06@gmail.com

İkbal Tuba Şahin Sak, <https://orcid.org/0000-0002-9054-6212>
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ikbalsahin@gmail.com

Çağla Öneren Şendil, <https://orcid.org/0000-0003-0622-4315>
TED Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cagla.sendil@tedu.edu.tr

Eşref Nas, <https://orcid.org/0000-0002-4524-9534>
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, esrefnas@gmail.com

---

DERLEME MAKALESİ

Gönderim Tarihi

20 Aralık 2020

Düzeltilme Tarihi

22 Şubat 2021

Kabul Tarihi

23 Şubat 2021

Önerilen Atıf

Recommended Citation

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>

ÖZ

Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, alanyazında çoğunlukla diğer araştırma yöntemlerinin tamamlayıcısı olarak hizmet ederken, tek başına bir yöntem olarak da kullanılmaktadır. Sosyal bilimlerde çalışma yöntemi olarak doküman analizinin kullanıldığı araştırmaların sayısında bir artış göze çarpmaktadır. Bu artışa rağmen diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında doküman analizinin kullanımının oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Doküman analizinin bir araştırma yöntemi olarak birçok avantajı olmasına rağmen az kullanılmasının sebeplerinden birinin bu yöntem hakkındaki bilgi yetersizliği olduğu düşünülmektedir. Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi hakkında daha detaylı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada doküman analizinin tanımı, mantığı, aşamaları, avantajları ve dezavantajlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, doküman analizine ilişkin bazı yanlış çıkarımlar söz konusudur. Buradan yola çıkarak bu çalışma kapsamında, (1) doküman analizi bir araştırma yöntemi mi, bir nitel veri toplama tekniği mi yoksa bir nitel veri analiz yöntemi mi, (2) yöntem çeşitlemesi (triangulation) ile veri çeşitlemesi aynı şey mi ve (3) doküman analizinin kullanıldığı bir araştırma bir alanyazın taraması mı tartışmalarına değinilmiştir. Ayrıca, doküman analizi yönteminde geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için dokümanları yalnızca incelemek yerine, kaynağı ve oluşma biçimiyle birlikte yorumlamaya çalışmak, dokümanlardan çıkarılan sonuçları farklı kaynaklardan doğrulamak ve gerektiğinde doküman analizi dışındaki yöntemleri de kullanmak ve bütün araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizinde de araştırma standartlarına ve etiğe sıkı sıkıya bağlı kalmak gerektiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: doküman analizi, araştırma yöntemi, sosyal bilimler

ABSTRACT

Document analysis is a scientific research method that can be defined as the collection, review, questioning and analysis of various documents as the primary source of research data. While this method mostly is used as a complement to other research methods in the literature, it is also run as a stand-alone method. In social sciences, there is an increase in the number of studies in which document analysis is used as a research method. Despite this increase, it can be said that the use of document analysis is still quite limited compared to other methods. Although it has many advantages as a research method, it is thought that one of the reasons for less use of document analysis is the lack of information about this method. More detailed information about document analysis as a research method is needed. Therefore, this study aimed to reveal the definition, logic, stages, advantages and disadvantages of document analysis. Also, there are some wrong inferences regarding document analysis. Based on this, within the scope of this study, the discussions about (1) document analysis is a research method, a qualitative data collection technique or a qualitative data analysis method, (2) method triangulation and data triangulation are same, and (3) a research in which the document analysis is used is a literature review have been mentioned. Also, in order to ensure validity and reliability in the document analysis method, it is necessary to try to interpret the documents together with their source and form, to verify the results obtained from the documents from different sources, and to use methods other than document analysis when necessary, rather than only examining them. As with all research methods, document analysis requires strict adherence to research standards and ethic.

Keywords: document analysis, research method, social science

GİRİŞ

Sosyal bilimler, önemli akademik disiplinlerden biridir. Sosyal bilimlerde doğruluk ve gerçekliği araştırırken pozitivism, yorumlayıcılık, eleştirel kuram ve postyapısalcılık gibi bazı kuramsal ve felsefik çerçeveler olduğu ifade edilmektedir (Carr & Kemmis, 1998; Glesne, 2011; Lather, 1992). Bilgiyi anlamlandırma noktasında alternatif yollar sunan bu yaklaşımlar yapılması hedeflenen çalışmalar için bir rehber olma niteliği taşımaktadır. Seçilen pencere, bilgiye ulaşma yolları, varsayımlar ve inançlar kullanılan araştırma yöntemlerini şekillendirmektedir. Örneğin, pozitivismi kuramsal çerçeve olarak belirleyen araştırmacılar nicel yöntemler kullanmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, bilginin nesnel yollarla elde edilebileceğini, tek bir gerçeğin olduğunu ve bu gerçeğe de nesnel gözlemler, nedensel karşılaştırmalar, deneyler ve istatistiksel analizler ile ulaşılabileceğini varsaymaktadırlar (Carr & Kemmis, 1998; Fraenkel vd., 2012; Lather, 1992). Yorumlayıcı kuramsal çerçeve ise gerçeğin değişken olduğunu, sosyal olarak yapılandırılabilirliğini, bu sebeple de bilgiye ulaşmanın ancak olayların nasıl algılandığını ve yorumlandığını anlamlandırmakla mümkün olabileceğini savunmaktadır (Denzin & Lincoln, 2018; Merriam, 2009; Patton, 2002). Bu bağlamda seçilecek olan araştırma deseni insanlar arası etkileşime odaklanarak, insanların algıları hakkında onlarla etkileşimlerde bulunarak kişilerin anlatılarının nitel olarak analiz edilmesi yoluyla bilgiye ulaşılmasını amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra bazı durumlarda araştırma yaklaşımları birleştirilebilmekte ve nitel-nicel araştırma yöntemleri bir çatı altında kullanılabilir. Karma yöntemler kullanılarak çeşitli veri toplama-analiz etme yöntemleri bir araya getirilebilmekte ve farklı kuramsal çerçevelerden yararlanılabilmektedir (Glesne, 2011). Bu bağlamda, bir yöntemi diğerine tercih etmek yerine, araştırmacının görüşlerine ve araştırmanın doğasına en uygun olan yöntem ve yönelimi bulmanın önemli olduğu belirtilebilir.

Nitel araştırma kavramı, farklı disiplinleri ve pek çok kavramı bir araya getirdiğinden tek bir şekilde tanımlamak oldukça zordur. Bu nedenle de şemsiye bir kavram olarak düşünülebilir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda izlendiği araştırma türüdür. Diğer bir ifadeyle, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım, 1999; Yıldırım & Şimşek, 2018). Dünyanın birçok gerçeğin oluştuğunu, aynı durumla ilgili farklı bakış açılarının olabileceğini ve böylece gerçeklerin sosyal ortamlarda yapılandığını savunan nitel araştırmacılar, belirli bir durumun ötesinde genelleme yapmaktan kaçınılmaktadırlar. Bu nedenle de bu tür araştırmalar, olaylar arasındaki ilişkiye dair hipotez ve kuram geliştirmek amacıyla desenlenebilmektedir (Büyüköztürk vd., 2014).

Nitel araştırmalar, olguların ardındaki anlamları araştırmayı amaçlayan ve insan deneyimlerinin nasıl yorumlanıp anlamlandırılabilirliğini ortaya çıkaran, araştırmacının katılımcı rolünde olduğu, esnek bir yapıya sahip (Merriam, 2009); zengin betimlemeler kullanan, tümevarımcı bir araştırma yaklaşımıdır (Glesne, 2011). Nitel araştırma stratejileri farklı kaynaklar tarafından çeşitlendirilmekle birlikte, çeşitlerinin sayısı hakkında da ortak bir görüşe varılamamaktadır (Creswell & Clark, 2007; Denzin & Lincoln, 2018; Merriam, 2009). Örneğin Denzin ve Lincoln (2018), durum çalışması, etnografi, anlatı analizi, temellendirilmiş kuram, katılımlı araştırma ve klinik araştırma olmak üzere altı araştırma stratejisinden bahsetmektedirler. Merriam (2009) ise temel nitel araştırma, fenomenoloji, temellendirilmiş kuram, etnografi, anlatı analizi, durum çalışması ve eleştirel nitel analiz gibi farklı nitel araştırma stratejileri sunmaktadır. Ancak farklı stratejilere rağmen gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi ortak veri toplama tekniklerinin kullanılması mümkündür (Patton, 2002). Travers'e (2001) göre ise nitel araştırmacılar, gözlem, görüşme, etnografik saha çalışması, söylem analizi ve metinsel analizler olmak üzere beş temel yöntemden faydalanmaktadırlar.

Doküman analizi uzun yıllar boyunca antropoloji, kütüphanecilik ve tarih gibi disiplinlerin tekelinde bir araştırma yöntemi olarak algılanmasının yanı sıra sosyal bilimlerde de anket, görüşme ve gözlem gibi yöntemlerin yanında ilave bir yöntem olarak kullanılmıştır (Mogalakwe, 2006). Ancak, günümüzde bu yöntemin önemini anlaşılması (Kozak, 2017) ve özellikle

avantajlarından (Yıldırım & Şimşek, 2013) dolayı sosyal bilimlerde daha sık olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü bu yöntem, sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan anketler, derinlemesine görüşmeler veya katılımcı gözlemler ile aynı derecede iyi olmakla birlikte bazen daha düşük maliyetlidir (Mogalakwe, 2006).

Sosyal bilimlerde özellikle eğitim alanında yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında, araştırma yöntemi ve/veya veri toplama tekniği olarak doküman analizini kullananların sayısında bir artış göze çarpmaktadır (Akar, 2020; Atmaca, 2019; Başbuğ, 2020; Becerikli, 2019; Çamurlu, 2019; Çavuş, 2020; Haçat & Demir, 2018; Karamustafaoğlu & Değirmenci, 2018; Kaya Şengün, 2020; Özdemir, 2019; Perçin, 2019; Şahin, 2020; Taş, 2019; Yıldırım, 2019). Bununla birlikte, doküman analizi genellikle profesyonel tarihçilerin, kütüphanecilerin ve bilgi bilimi uzmanlarının tekelinde bir araştırma yöntemi olarak algılanmaktadır. Ancak, sosyal bilimlerde doküman analizi araştırma protokolüne sıkı sıkıya bağlılık gerektiren bilimsel bir yöntem olarak bütün araştırmacılar tarafından kullanılabilir yararlı bir yaklaşımdır (Mogalakwe, 2006). Öte yandan, doküman analizi ile ilgili çalışmalarda artışa rağmen, özellikle eğitim alanında yapılan çalışmalarda bu yöntemin diğerlerinden daha az kullanıldığı belirlenmiştir (Şenyurt & Özkan, 2017). Ayrıca bu yöntemin kullanıldığı çalışmalarda yöntemle ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmediği belirtilmiştir (Bowen, 2009). Bu bağlamda, doküman analizi yöntemi hakkında daha kapsamlı bilgilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle de bu çalışmada doküman analizinin tanımı, kullanımı, aşamaları, avantajları ve dezavantajlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, doküman analizine ilişkin bazı tartışmalara değinilmiş ve doküman analizinde göz önünde bulundurulması gereken hususlar üzerinde durulmuştur.

DOKÜMAN ANALİZİ

Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005). Bir başka ifadeyle doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemidir (Bowen, 2009). Bu süreç ayrıca, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesi olarak da tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Aynı zamanda resmi ya da özel kayıtların toplanması, sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesidir (Ekiz, 2015). Diğer bir tanıma göre ise doküman analizi, birincil araştırma verileri kaynağı olarak çeşitli yazılı metin biçimlerini toplamak, gözden geçirmek, sorgulamak ve analiz etmektir (O'Leary, 2017). Kısacası, araştırma konusu hakkında diğer kişi ya da kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış ya da yaratılmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi doküman analizi olarak kabul edilmektedir (Seyidoğlu, 2016).

Bir araştırmanın konusu hakkında bilgi sağlayan her türlü yazılı materyale doküman (belge) denilmektedir (Balcı, 2016). Doküman, alanyazında fiziksel veri olarak da adlandırılmakta ve kişilere, topluluklara ya da kültürlerle ilişkin önemli bilgiler içermektedir (Baş & Akturan, 2017). Doküman analizi çalışmalarında iki tür belge/doküman kullanılmaktadır: Birincil belgeler ve ikincil belgeler. Birincil belgeler, incelenmesi istenen belirli bir olayı veya davranışı deneyimleyen kişiler tarafından üretilen, onların görgü tanıklarına atıfta bulunan belgelerdir. İkincil belgeler ise, olay yerinde bulunmayan ancak belgeleri derlemek için görgü tanıklarının ifadelerini almış veya bu ifadeleri okumuş kişiler tarafından üretilen belgelerdir (Bailey, 1994).

Patton'a (2002) göre dokümanlar, örgütsel süreçleri ve bu süreçlerin nasıl gerçekleştiğinin perde arkasını ve iç yüzünü görünür hale getirmektedir ve araştırma sorusuna göre, kimi zaman araştırmanın ana verisini oluştururken kimi zaman da yardımcı ve destekleyici veri kaynağı olarak araştırmaya katkı sağlayan bir unsur olabilmektedir (Güler vd., 2015). Bir araştırmanın parçası olarak sistematik bir değerlendirme için kullanılabilir dokümanlar, farklı şekillerde olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, farklı araştırmacılar dokümanları farklı şekillerde kategorize edebilmektedirler (Merriam, 2009). Örneğin Merriam (2009) ve Bryman'a (2012) göre, nitel araştırmalarda kullanılan dokümanlar kamuya ait herkese açık dokümanlar (örneğin, doğum-

ölüm-evlilik kayıtları, öğretim programları, kitle iletişim araçları, nüfus sayım istatistikleri, vb.) ve kişisel dokümanlar (günlük, mektup, gelişim kayıtları, otobiyografi, koleksiyonlar, vb.) olmak üzere iki kategoride sınıflandırılabilir. Bunlara ek olarak popüler kültür dokümanları (sosyal medya, radyo, gazete, çizgi filmler) ve görsel dokümanlar (film, video, fotoğraf) da diğer kategoriler arasında yer almaktadır (Bogdan & Biklen, 2007; Bryman, 2012). Ayrıca reklamlar, ajandalar, katılım kayıtları ve toplantı tutanakları, kitapçıklar, kitaplar, broşürler, günlükler, dergiler, etkinlik programlarının yer aldığı metinler, mektuplar, not kâğıtları, haritalar, çizelgeler ve gazeteler (kupürler/köşe yazıları) de dokümanların çeşitliliğine örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu tür dokümanlar, genelde kütüphanelerde, gazete arşivlerinde, tarihi yerlerde ve kurumsal dosyalarda bulunmaktadır (Bowen, 2009). Resmi dokümanlar ise devlet kurumlarının ya da özel kuruluşların kurum içi, kurumlar arası ya da vatandaşlar ile yaptıkları yazışmalar olup organizasyon çalışmalarında önemli bir veri kaynağı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bir doküman birden fazla türe örnek olarak da gösterilebilmektedir. Resmi kayıtlar, mektuplar, gazeteler, günlükler ve alanyazın taramasında kullanılan yayınlanmış veriler bu tür dokümanlara örnek olarak verilebilir (Hoepfl, 1997). Günümüzde, tüm bu veri kaynaklarının yanı sıra çevrim içi kaynaklar da doküman analizinde veri olarak kullanılabilir (Bryman, 2012; Merriam, 2009). Örneğin, internet kanalıyla elektronik ortamda sağlanan belge ve bilgiler araştırmacı için temel bir kaynak durumuna gelmiştir. Elektronik postalar, elektronik posta listeleri, sohbet odaları, bloglar, web siteleri, sosyal medya platformları, elektronik kaynaklar ve diğer etkileşimli teknoloji aracılı iletişim araçları bunlara örnek olarak gösterilebilir (Seyidoğlu, 2016). Diğer yandan Durdu (2016), farklı şekillerde isimlendiriliyor veya kategorilendiriliyor olsa da dokümanların yazılı, görsel ve fiziksel pek çok materyali kapsadığını ifade etmiş, romanların, gazetelerin, günlüklerin, mektupların, toplantı notlarının ve çeşitli amaçlarla hazırlanmış raporların doküman olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir.

Doküman analizi, nitel araştırmacılar için en kıymetli bilgi kaynaklarından biridir (Hoepfl, 1997). Dokümanlara bakarak, araştırılan olgu hakkında birçok detaylı bilgi elde edilebilmektedir (Travers, 2001). Doküman analizi, sadece yazılı olarak üretilen temsilleri değil, grafik temelli, harita, şema, grafik, fotoğraf gibi birçok kaynağı da barındırmaktadır (Freebody, 2003; Glesne, 2011; Merriam, 2009). Doküman analizi yapılırken, geçmişteki olguların yer aldığı yazı, resim ve ses kayıtları, raporlar gibi arşiv belgeleri dikkate alındığı gibi, araştırma sürecinde ortaya çıkan ya da oluşturulan resim, rapor, tutanak gibi belgeler de işleme tabi tutulmaktadır (Gürbüz & Şahin, 2017; Patton, 2002). Söz konusu belgeler, araştırmacının kendisi müdahalede bulunmadan kaydedilmiş/hazırlanmış metinler ve resimler olabileceği gibi (Bowen, 2009; Merriam, 2009), araştırma konusuyla ilgili olmak koşulu ile her türlü kitap, makale, istatistik, gazete yazısı, yasal belge, tutanak, biyografi, kişisel anı, vasiyet, finansal kayıtlar ve mektuplar da olabilmektedir (Glesne, 2011; Seyidoğlu, 2016). Bowen (2009) tarafından ifade edilen araştırmacının müdahalesi olmama durumu bazı veri türleri ile ilgili olup bu veriler müdahalesiz veri toplama yöntemleri bağlamında ele alınmaktadır (Hatch, 2002). Bu şekilde toplanan veriler hali hazırda bulunan metinlerden oluşmaktadır (Dolan, 2009; Merriam, 2009). Arşivler (banka hesapları, hasta kayıtları, üye kayıtları vb.), fiziksel izler (yazı karakterleri, parmak izi vb.), çeşitli kayıt belgeleri (elektrik, doğalgaz ve su sayaçları vb.), internetteki arama motorları ve web sayfaları söz konusu veri türleri içinde yer almaktadır (Erkuş, 2009). Eğitim araştırmaları kapsamında ise çocukların yapmış olduğu çalışma örnekleri, öğretmenlerin plan örnekleri, sınıf içi materyal listeleri (boyadan teknolojik tesisata kadar), öğretmenler odasının veya fiziki mekânların tasarımı ve göster-anlat günlerinde çocukların kullanmış oldukları materyal örnekleri gibi veri türleri bulunmaktadır (Hatch, 2002). Bununla birlikte, eğitim paydaşları ile yapılan röportajlar, katılımcılar tarafından hazırlanan öz değerlendirme raporları, tutulan not ve günlükler doküman analizi konusunda veri kaynakları olabilmektedir. Kütüphane katalogları ve arşivleri ise doküman elde edilebilecek kaynaklar arasındadır (Bowen, 2009). Merriam (2009) da eğitimle ilgili konular üzerine çalışan araştırmacıların faydalanabilecekleri pek çok toplumsal dokümanın olduğundan bahsetmiş, eğitime ilişkin konularda sunulan görüşlerin, kamu

kurumları veya özel kuruluşlar tarafından hazırlanan raporların ve şahsi kayıtların bu belgeler arasında sayılabileceğini belirtmiştir.

Müdahalesiz veri toplama yöntemleri bağlamında ele alınan ve hali hazırda bulunan belgeler üzerinden araştırma yapmaya imkân sağlayan doküman analizi kimi zaman da araştırmacı tarafından üretilmiş dokümanlar üzerinden ele alınmaktadır. Araştırmacı, hali hazırda bulunan dokümanların olası yan etkilerinin önüne geçmek için ya da belirli amaçlar doğrultusunda araştırılan konu, kişi veya olaylar ile ilgili detaylı bilgi alabilmek için dokümanlar üretebilmekte veya katılımcılardan dokümanları üretmelerini isteyebilmektedir. Örneğin, katılımcıdan, araştırılan konu ile ilgili çalışma başladığı sırada günlük tutması veya fotoğraflar çekerek bir takım veri setleri oluşturması istenebilir (Merriam, 2009).

Eğitim alanında eğitim programları, ders içerikleri, verilen bir eğitimin etkililiği ve eğitim uygulamaları doküman analizi yöntemiyle araştırılabilir. Örneğin, belirli bir zaman aralığında eğitimle ilişkili bir konuda hazırlanmış tezler, kitaplar veya makaleler analiz edilerek konu hakkında gerekli bilgi elde edilebilmektedir. Bu alandaki araştırmacılar araştırma konularıyla ilgili özgün kitaplar veya bilimsel makalelerden yararlanabilmektedirler. Bilimsel makalelerin yayınlandığı eğitim araştırmaları dergilerine üniversite kütüphanelerinden veya ULAKBİM'den ulaşılabilmektedir. Araştırma konusuna bağlı olarak eğitim alanına ilişkin Australian Education Index, British Education Index, Directory of Open Access Journals, ERIC, Proquest Digital Dissertations, Science Citation Index (SCI) ve Social Science Citation Index (SSCI) gibi indekslerden yararlanılabilmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki tezlere YÖK-tez taramadan ulaşılabilmektedir (Büyüköztürk vd., 2014). Eğitim araştırmalarında araştırmacıların, kullanacakları dokümanların güvenilir ve geçerli kaynaklar olup olmadıklarını incelemeleri ve araştırma konusuyla ilgili birincil kaynaklara ulaşmaya çalışmaları gerekmektedir.

DOKÜMAN ANALİZİNİN KULLANIMI

Doküman analizi yönteminin bir araştırmada kullanılması belli bir mantığa dayanmaktadır. Bu yöntemde, araştırma sürecine dâhil edilmeden önce araştırmacının cevap vereceği sorulardan bahsedilmektedir: Neden dokümanlara ihtiyaç duymaktayım? Bu, benim araştırmama ne sağlayacaktır? Bundan yararlanmasam olur mu? (Ekiz, 2015). Bahsedilen sorulara tatmin edici yanıtlar bulunmasının yanı sıra, araştırma probleminin çözümünde etkili olabileceğine ikna olduğunda, araştırmacının amacına hizmet edebileceği kabul edildiğinde ve araştırma konusu için en uygun dokümanın mevcut olduğu anlaşıldığında araştırmacı doküman analizi yöntemini uygulamaya karar verebilmektedir. Araştırmacı, doküman analizi ile birlikte farklı yöntemlerle elde edilen bilgileri inceleyerek veri setleri arasındaki bulguları destekleyebilmekte, bulgular arasındaki ilişkiyi doğrulayabilmekte ve böylece tek bir araştırma kapsamında ortaya çıkabilecek olası önyargıların etkisini azaltabilmektedir (Bowen, 2009).

Nitel araştırma yaklaşımlarında doğrudan gözlem ve görüşme mümkün olmadığında ya da araştırmacının geçerliliği artırılmaya çalışıldığında görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra, üzerinde durulan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmalara dâhil edilebilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, doküman analizi veya incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olabileceği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da işlev görebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Benzer şekilde doküman analizi aracılığıyla ortaya çıkan nitel çözümler görüşme sorularının veya gözlem formlarının temelini oluşturabilmekte (Glesne, 2011), tamamlayıcı bir rol üstlenebilmektedir (Bowen, 2009). Diğer bir ifadeyle, doküman analizi, nicel ve nitel araştırma tekniklerinin bir arada olduğu karma yöntem çalışmaları içinde de yer alabilmektedir (Bowen, 2009).

Doküman analizi ile birlikte ek veri sağlanmasının yanı sıra, olayla ilgili ek bir bakış açısı da sağlanabilmekte, tek bir veri toplama yönteminin getirebileceği olası yanlılık telafi edilebilmekte ve tüm bunlar da çalışmanın güvenilirliğini artırma potansiyeli taşımaktadır (Patton, 2002; Saldana, 2011). Yapılan araştırmalara bakıldığında, doküman analizi ile birlikte farklı veri

toplama yöntemlerinin kullanıldığı birçok çalışmanın olduğu görülmektedir (Akar, 2018; Atmaca, 2019; Ayantaş, 2019; Aydemir, 2019; Boylu, 2019; Buyuran, 2019; Çeven, 2019; Dedeoğlu Orhun, 2019; Doyğun, 2019; Geyik, 2019; Gözel, 2018; İlhan, 2018; Perçin, 2019; Sağlam, 2019; Şahin-Sak vd., 2018; Üçüncü Altuğ, 2019; Tosun, 2019; Yıldırım 2019). Örneğin, Özkanlı Ertuğrul (2019) okul öncesi eğitim politikalarının belirlenmesi ve değerlendirilmesini amaçladığı çalışmada, hem Türkiye'deki okul öncesi eğitime yönelik 1990-2019 zaman aralığında yayınlanan üst politika belgelerini incelenmiş hem de Millî Eğitim Bakanlığı personelleri, okul öncesi eğitim kurumu yöneticileri, okul öncesi öğretmenleri ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile görüşmeler yapılarak çalışmanın verileri toplanmıştır. Örneğin, Sak ve arkadaşları (2016) okul öncesi öğretmenlerinin çocuk merkezli eğitime ilişkin inanışlarını, kendi söylemlerine dayalı uygulamalarını ve gerçek uygulamalarını inceledikleri çalışmada, okul öncesi öğretmenleriyle görüşmeler yaparak, onları sınıflarında gözlemleyerek ve öğretmenlerin günlük akış ve planları ile çocukların çalışma örneklerini inceleyerek çalışmalarının verilerini toplamışlardır.

Doküman analizi çoğunlukla diğer araştırma yöntemleri için bir tamamlayıcı olarak hizmet etmekle birlikte ayrı/bağımsız bir yöntem olarak da kullanılmaktadır (Bowen, 2009; Saldana, 2011). Yapılan araştırmalar incelendiğinde doküman analizi yönteminin tek başına kullanıldığı pek çok araştırmanın mevcut olduğu görülmektedir (Aksit, 2019; Al-Sharabi, 2019; Becerikli, 2019; Beşel & Yardımcıoğlu, 2017; Böyük, 2017; Çamurcu, 2019; Çelik, 2016; Doğancı, 2018; Fişekcioğlu, 2019; Karaca, 2018; Nas, 2019; Özdemir, 2019; Şahin, 2018; Taş, 2019; Tomris Korkmaz, 2019; Tuncer vd., 2011; Ucuşsatar, 2019; Wild vd., 2009; Yalçın, 2019; Zorluoğlu, Kızılaslan, & Sözbilir, 2016). Örneğin; Şahiner (2017) tarafından gerçekleştirilen tez çalışmasında, komputasyonel (bilişimsel/ computational) düşünme kavramı ile ilgili 2006-2016 yılları arasındaki bilimsel yayınlar incelenmiştir. Söz konusu çalışma sürecinde, doküman analizinin adımları takip edilerek ScienceDirect, Taylor ve Francis, IEEE ve SpringerLink veri tabalarından elde edilen 193 çalışma analize tabi tutulmuştur. Diğer bir çalışmada ise, Altun ve arkadaşları (2011) Türkiye'de 1987-2010 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurumu Tez tarama kataloğundaki okul öncesi eğitim alanında hazırlanmış doktora ve yüksek lisans tezlerini yayın yılları, hazırladıkları üniversite, hazırladıkları disiplin ve tezlerin katılımcıları değişkenleri açısından incelemişlerdir.

DOKÜMAN ANALİZİNİN AŞAMALARI

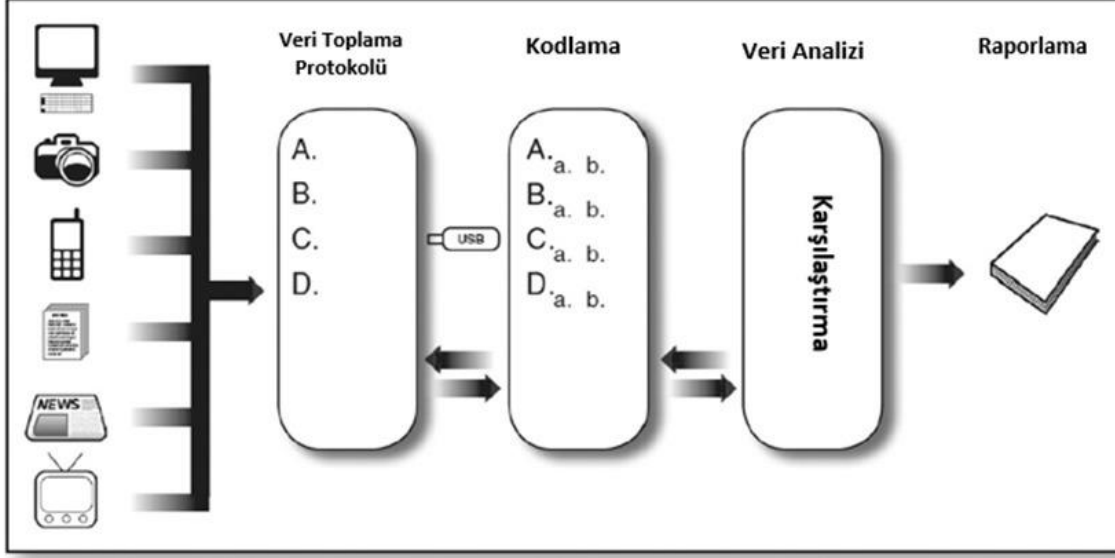
Doküman analizi, gözlem ve görüşme yöntemlerinde olduğu gibi bir dizi aşamadan oluşmaktadır. Ayrıca dokümanları veri kaynağı olarak kullanmak ile gözlem veya görüşmeyi veri kaynağı olarak kullanmak arasında hazırlık açısından çok da büyük bir farklılık bulunmamaktadır (Merriam, 2009). Doküman analizi yapılırken takip edilebilecek bir dizi aşama vardır ancak bahsedilen aşamalar daha çok genel bir yönerge ya da yol haritası olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmacılar bu aşamaları, araştırma probleminin niteliğine, araştırma amacına, araştırma sürecinde elde edilmek istenilen veriye ya da dokümanları ne kadar kapsamlı ve derinlemesine incelemek istediklerine bağlı olarak yeniden yorumlayabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Altheide ve Schneider (2017) doküman analizinin aşamalarını şekilsel olarak aşağıdaki gibi göstermişlerdir.

Doküman analizinin aşamaları farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Örneğin, O'Leary (2017) bu aşamaları (1) bütün beklenmedik durumlar için plan yapma; (2) dokümanları toplama, (3) dokümanların güvenilirliklerini gözden geçirme ve onların kasıtlı ve kasıtsız kanıtlarını sorgulama ve (4) verileri analiz etme şeklinde sıralarken, Forster (1994) doküman analizinin beş aşamada yapılabileceğini belirtmektedir: (1) Dokümanlara ulaşma, (2) dokümanların orijinalliğini kontrol etme, (3) kodlama ve kategorilendirme için bir sistem benimseme, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma. Merriam (2009) da benzer şekilde doküman analizini şu şekilde aşamalandırmıştır: (1) Uygun dokümanları bulma, (2) dokümanların orijinalliğini kontrol etme, (3) kodlama ve kataloglama konusunda bir sistematik oluşturma ve (4) veri analizi yapma (içerik analizi yapma). Burada verilen farklı aşamalardan

hareketle, doküman analizinin belli bir plan içinde gerçekleştiği, amaca uygun dokümanlara ulaşılması gerektiği, ulaşılan dokümanların kontrolden geçirildiği ve uygun yöntemlerde analiz edildiği belirtilebilir.

Şekil 1

Doküman analizinin aşamaları

Dokümanları Bulma

Doküman incelemesine karar vermeden önce araştırmacının kendisine şu soruları sorması önemlidir: Bu araştırmada dokümanların kullanılmasına gerçekten ihtiyaç var mıdır? Eğer varsa, neden? Ne tür dokümanlara ihtiyaç vardır? Bu dokümanlar nereden elde edilebilir? Bu dokümanlara ulaşmak için öncelikle kim ya da kimlere ulaşmak gerekir? Yani istenen dokümanların elde edilmesinde devreye sokulması gereken kişiler var mıdır? Bu soruların doküman analizi sürecine başlamadan önce araştırmacı tarafından tatmin edici bir şekilde cevaplanması gerekmektedir. Aksi bir durumda, araştırmacı zamanının önemli bir kısmını araştırma açısından ciddi bir öneme sahip olmayan ve araştırmaya katkı sunmayan dokümanları toplamakla geçirebilmektedir. Ayrıca, elde edilen dokümanlar, araştırmacının temel araştırma probleminden uzaklaşmasına sebep olabilmektedir. Bu yüzden araştırma konusu ve problemi bağlamında doyurucu, uygun, net ve araştırmacının amacına hizmet edecek cevaplar verilmesi/bulunması önem arz etmektedir (Forster, 1994).

Araştırmacı yukarıda bahsedilen türdeki sorulara olumlu yanıt verdikten sonra ne tür dokümanlara ihtiyacı olduğunu saptamalıdır. Bazı durumlarda ne tür dokümanların gerekli olduğunu araştırmacı tarafından açık ve kesin bir biçimde saptanması güç olabilmektedir. Böyle bir durumda, araştırma problemi araştırmacı için rehber işlevi görmektedir. Araştırma problemi ya da problemleri, ne tür dokümanlara ihtiyaç duyulduğu konusunda araştırmacıya en azından genel bir çerçeve sağlamakta (Forster, 1994) ihtiyaç duyduğu doküman türlerine karar veren araştırmacı, daha sonra bu dokümanları nereden elde edebileceğini saptamaktadır. Kütüphaneler, tarihi topluluklar, arşivler ve organizasyon dosyaları dokümanların elde edilebileceği yerler arasında yer almaktadır (Merrriam, 2009).

Dokümanları elde etme konusundaki son kritik aşama, gereksinim duyulan dokümanlara ulaşma noktasında kim ya da kimlerin yardımcı olabileceğidir. Pek çok durumda dokümanlar kurumlardan ya da bireylerden düşünüldüğü gibi kolay elde edilmemektedir. Çünkü bazı dokümanlar, kurumların (özellikle de resmi olanlar) dışarıya vermeyi uygun göremeyeceği bilgiler ve veriler içerebilmektedir. Ayrıca bazı kurumlar tarafından dokümanların zarar görebileceği ya da kaybolabileceği endişesinden ötürü araştırmacıların bu dokümanları incelemelerine izin verilmeyebilmektedir. Bazı dokümanların düzenli olarak tasnif edilmemiş

olması ve anlaşılır bir şekilde kaydedilmemiş olması da araştırmacı açısından ayrı bir sıkıntı oluşturabilmektedir. Bu nedenlerle doküman analizinin en kritik aşamalarından birisi dokümanları uygun kaynaklara (bireysel ve kurumsal düzeyde) ulaşılarak elde etmektir. Eğer ihtiyaç duyulan dokümanlar gizlilik taşııyorsa, araştırmacının kişi ya da kurumlara doğrudan başvurarak dokümanları elde etmesi mümkün olabilmektedir. Dokümanlar doğru ve yetkili kaynaklardan ve mümkün olduğunca yazılı (resmi) yollardan elde edilmeli ve daha sonra araştırmada isim yazılarak referans olarak belirtilmelidir. Aksi takdirde, yetkisi olmayan kişilerden ve onay alınmadan elde edilen dokümanların araştırmada kullanılması etik sorunlara sebep olabilmektedir (Forster, 1994).

Dokümanların Orijinalliğini Kontrol Etme

Doküman analizinin önemli noktalarından biri de araştırmacının elde ettiği dokümanların orijinal olup olmadığını kontrol etmesidir. Orijinalliği kontrol edilmeden bir araştırmada kullanılan dokümanlar, daha sonraki süreçte dokümanın ait olduğu asıl kaynaklar tarafından sahiplenilmediği takdirde hem araştırmacının hem de araştırmacının güvenilirliği sorgulanabilmektedir. Dolayısıyla da araştırma için harcanan her türlü emek, zaman ve para heba olabilmektedir (Forster, 1994). Bir dokümanın özgünlüğünü ve doğruluğunu araştırmak ve bunlara karar vermek araştırma işleminin bir sürecidir. Dokümanın kökenini, yazarını, yazılma sebebini ve yazıldığı bağlamı-içeriği etkili bir şekilde değerlendirmek araştırmacının sorumluluğundadır (Merrriam, 2009).

Platt'a (1981) göre bir belgenin yakından incelenmesini gerektiren bazı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu tür durumlar, (1) belge bir anlam ifade etmediğinde veya bariz hatalar içerdiğinde, (2) tarz, içerik vb. açısından iç tutarsızlıklar olduğunda, (3) aynı belgenin farklı sürümleri olduğunda, (4) mevcut sürüm şüpheli veya güvenilir bir ikincil kaynaktan elde edildiğinde ve (5) belgenin, metnin okumasında menfaati olan bir kişi veya kişilerin elinde bulunması durumunda şeklinde belirtilmiştir. Fitzgerald (2012) araştırmacıların dokümanı değerlendirmek için bir takım kritik sorular sorması gerektiğini vurgulamıştır. Farklı kaynaklarda araştırmacının dokümanın özgünlüğü hakkında karar verirken sorabileceği farklı sorulardan bazıları şunlardır:

Belgenin tarihi nedir? Bu belge bana nasıl ulaştı? Belgenin görünürdeki özgünlüğünü garanti edecek başka destekler var mıdır? Belgenin özgün halinde eksik olan bölümler var mıdır? Belge bir başkası tarafından düzenlenmiş veya özgün haline müdahalede bulunulmuş mudur? Eğer doküman gerçekse hangi koşullar altında ve neden üretilmiştir? Yazarı kimdir? Yazar bu dokümanı oluştururken neyi amaçlamıştır? Bu doküman kimin için üretilmiştir? Yazarın bu dokümanı oluştururken sahip olduğu bilgi kaynakları nelerdir? Dokümanı oluşturan yazarın bir ön yargısı var mıdır? Dokümanı yazan insan nereye kadar doğruyu söylemek istemektedir? (Clark, 1967; s. 238-239).

Bütün bu sorular ve sorulara verilecek cevaplar, dokümanların güvenilirliği konusunda araştırmacı için bir fikir sağlamaktadır. İdeal olanı, dokümanları elde etme sürecinde mümkün olduğu kadar açık ve net yolların takip edilmesi ve dokümanların yetkili kişilerden ya da resmî kurumlardan izinler alınarak toplanmasıdır. Dokümanların bu şekilde elde edilmesi bile mutlak anlamda araştırmada kullanılacakları anlamına gelmemektedir. Bu nedenle dokümanlar elde edilirken araştırmacının, dokümanı sağlayan kişi ya da kurumlara, elde ettiği dokümanları araştırma raporunda kullanıp kullanamayacağını, bu dokümanları açık bir şekilde referans olarak gösterip gösteremeyeceğini sorması gerekmektedir (Forster, 1994).

Kodlama ve Kataloqlama Konusunda Bir Sistematiik Oluşturma

Dokümanlara ulaşma ve dokümanların orijinalliğini kontrol etme süreçleri tamamlandığında, araştırmacı kendisiyle ve dokümanlarla baş başa kalmaktadır. Bu aşama, dokümanların anlaşılması ve çözümlenmesi sürecidir. Bu süreçte dokümanların nasıl kullanılacağı da açıkça ortaya çıkmaktadır. Eğer araştırmacı, araştırmasını sadece dokümanlara dayalı olarak gerçekleştirmeyi planlamışsa, ulaştığı dokümanları belirli bir sistem içinde ve birbirleriyle

karşılaştırmalı olarak çözümlenmesi gerekmektedir (Forster, 1994). Bu nedenle, araştırmacı kodlama ve kataloglama konusunda kendisine bir sistematik oluşturmalıdır. Eğer mümkünse yazılı dokümanlardan özgün olanlar kopya edilmeli, insan eliyle yapılan eserler ise fotoğraflanmalı ve bunların video kaydı alınmalıdır. Kodlama konusunda temel tanımlayıcı kategoriler oluşturmak, araştırmacının analiz ve yorumlama sürecinde bilgiye kolay ulaşabilmesinde kolaylık sağlayacaktır (Merriam, 2009).

Veri Analizi Yapma

Verinin analizinde içerik analizi ve tematik analiz sıklıkla kullanılmaktadır (Bowen, 2009). Bryman'a (2012) göre ise veriyi analiz etmek ve yorumlamak için içerik analizi, göstergebilim, yorumbilim ve söylem çözümlenmesi kullanılabilir. Bu aşamada, temel bir soru üzerinde durulmaktadır: *Elde edilen dokümanlar, araştırmada kullanılacak tek bir veri setini mi oluşturmaktadır? Diğer bir ifadeyle, yapılan çalışma, sadece bir doküman analizi ve incelemesi midir, yoksa dokümanlar diğer nitel araştırma yöntemleriyle birlikte mi kullanılmaktadır?* İkinci durumda, yani dokümanların diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanılması durumunda, karmaşık bir veri analizine ya da bir dizi aşamalar takip etmeye gerek duyulmamaktadır. Dokümanlardan elde edilen veriler, görüşme ya da gözlemler yoluyla elde edilen verilerin desteklenmesi, çürütülmesi ya da araştırmacının alternatif açıklamalar getirmesi amacıyla kullanılabilir. Bu durumda, dokümanların nasıl kullanılacağı ve analiz edileceği, önceden belirlenen problem ve alt problemler yoluyla zaten hazırlanmıştır. Başka bir ifadeyle doküman analizine temel olacak kategori ve temalar zaten hazır bir durumdadır. Bu temalar doğrultusunda araştırmacı, dokümanlardan destekleyici, çürütücü ya da alternatif açıklamalara olanak tanıyacak kısımları araştırma raporunda kullanabilmektedir (Forster, 1994).

Yukarıda bahsedilen durumdan farklı olarak dokümanlar tek başına bir araştırmacının veri setini oluşturabilmektedir. Bu durumda dokümanların, araştırmacının amacına göre kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulmasına gerek duyulmaktadır. İçerik analizi, insan davranışlarını ve doğasını belirleme üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya olanak tanıyan bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2014). İçerik analizi ile yazılı veya görsel (gazete, dergi, konuşma dokümleri, film, internet siteleri, reklamlar, vb.) içeriklerin öne çıkan belirgin veya örtük anlamları sistematik olarak analiz edilebilmektedir (Fraenkel vd., 2012; Saldana, 2011).

Dokümanların içerik analizi kapsamında kullanılması durumunda dört aşamalı bir analiz süreci takip edilebilmektedir: Analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve sayısallaştırma (Bailey, 1994). Bu aşamalar şu şekilde açıklanabilir:

(1) Analize konu olan veriden örneklem seçme: Doküman analizine dayalı araştırmalarda, bazen doküman verisinin bir bütün olarak analiz edilmesi zor olabilmektedir. Böyle bir durumda, eldeki veri setinin içinden bir örneklem seçilmesi gerekmektedir. Örneğin; Scratch yazılımının programlama öğretiminde kullanımı ile ilgili yapılmış mevcut çalışmaları incelemek amacıyla gerçekleştirilen bir çalışmada (Çatlak vd., 2015) araştırma konusu ile ilgili 53 adet dokümana ulaşılmış ve bu dokümanlardan 32 tanesi çalışma kapsamında incelenmiştir.

(2) Kategorilerin geliştirilmesi: Araştırmacı, araştırma sürecine girmeden önce, alandaki kuramlardan yola çıkarak ya da kendi geliştirdiği kategoriler veya temalar yoluyla işe başlayabilmektedir. Bu kategoriler veya temalar, aynı zamanda yapılacak doküman analizi için de temel kategorilerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Örneğin; eğitimde disiplinlerarası yaklaşımın kullanıldığı tezlerin analizi ile ilgili yapılan bir araştırmada (Turna & Bolat, 2015), ProQuest tez veri tabanında belirlenen bazı kriterlere göre tezlerin yayınlanma yılları, alt veri tabanları, kullandıkları dil, yayımlandıkları ülke ve hangi konularla ilgili olduğu şeklinde farklı kategoriler oluşturulmuştur.

(3) Analiz biriminin saptanması: Araştırmacının amacına bağlı olarak değişik analiz birimlerinin mevcut olduğu belirtilmektedir: sözcük, tema, karakter, cümle veya paragraf, madde ve içerik.

Alanyazın incelendiğinde, bazı çalışmalarda (örneğin; Güney, 2019) analiz birimi olarak temanın seçildiği, bazı çalışmalarda (örneğin; Danışman, 2019) ise içeriğin kullanıldığı görülmektedir.

(4) Sayısallaştırma: Belli bir doküman içinde hangi kavramların, hangi olayların ya da hangi tür değerlendirmelerin ne ölçüde yer aldığını belirlemek amacıyla yapılan bir işlemdir (Arslanoğlu, 2016). Bazı araştırmacılar, elde ettikleri veriyi nicelleştirerek ya da sayısallaştırarak sunmayı tercih edebilmektedir. Bu durumda, sayısallaştırma yapılırken belirlenen kategorinin dokümandaki mevcudluğu (var veya yok) dikkate alınmaktadır. İlgili kategorinin yüzdelerle dağılımı çıkarılmakta ve kategorinin ilgili dokümanda kapsadığı alan bir ölçüt olarak kullanılmaktadır. Örneğin 1997-2017 yılları arasında kaynaştırma eğitimi ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin incelendiği bir çalışmada (Gündoğdu Irmak, 2018) ulaşılan tezlerin değerlendirilmesinde doküman analizi yöntemi kullanılmış ve elde edilen bulgular, frekans ve yüzdelerle dağılımları üzerinden sunulmuştur.

Doküman analizinin yapıldığı çalışmalarda, veriler üzerinde işleme dayalı analizlerden ziyade, anlamlı bağlar kurulacak ve birtakım çıkarımlarda bulunulacak tarzda düzenlemelerin yapılması söz konusudur (Can, 2017). Bu işlem, doküman analizinin önemli noktalarından biri olarak kabul edilmekte ve bu noktada araştırma konusuyla ilgili veriyi elde edebilecek tarzda tarama işlemi yapmanın ve veri kaydı için sistem geliştirmenin gerekliliği vurgulanmaktadır (Gürbüz & Şahin, 2017). Sonuç olarak, belgelerde yer alan verilerin öznel yorumlayıcısı olarak araştırmacı, analiz sürecini olabildiğince titiz ve şeffaf hale getirmelidir (Bowen, 2009).

DOKÜMAN ANALİZİNİN AVANTAJLARI-DEZAVANTAJLARI

Her araştırma yönteminde olduğu gibi doküman analizi yönteminin de avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Doküman analizinin avantajları şu şekilde sıralanabilir:

Düşük Maliyet ve Ekonomiklik

Doküman analizi yöntemi az zaman almaktadır ve bu nedenle diğer araştırma yöntemlerinden daha verimlidir. Bu yöntem, yeni verilerin toplanmasının mümkün olmadığı durumlarda tercih edilmektedir çünkü araştırmacının ulaşmaya çalıştığı veriler, zaten dokümanlarda mevcuttur (Bowen, 2009; Merriam, 2009). Doküman analizi, görüşme ya da gözlemin kullanıldığı çalışmalarda yapılan seyahati, ham verinin yazıya dökülmesi için ihtiyaç duyulan kaynakları, görüşmelerin ayarlanması ve gerçekleştirilmesi için harcanan zaman ve emeği en aza indirebilmektedir. Ayrıca nicel araştırmaya göre zaman, emek ve para açısından daha maliyetli olan nitel araştırmanın bu olumsuz yönü doküman analizinde çoğu zaman söz konusu değildir (Bailey, 1994; Merriam, 2009).

Kullanılabilirlik

Doküman analizi, araştırmacıya oldukça kolaylık sağlamaktadır. Bir taraftan dokümanların elde edilmesinde zamansal ve maddi bir tasarruf imkânı sunarken (Merriam, 2009) diğer taraftan, araştırılan konunun üzerinde doğrudan yoğunlaşmaya fırsat vermektedir (Ekiz, 2015). İnternet ortamında yer alan pek çok doküman, yazarın izni olmadan kullanılmaya müsait olabilmektedir. Bu durum, doküman analizini nitel araştırmacılar açısından daha cazip bir seçenek haline getirmektedir (Bowen, 2009).

Örneklem Büyüklüğü

Doküman analizi, anket araştırmalarında olduğu gibi geniş bir örneklem oluşturulmasına imkân sağlamaktadır. Araştırmacı, günümüzde var olan yazılı ve görsel materyallerin çokluğu ve yoğunluğunu bir fırsat olarak kullanabilmektedir. Ayrıca, üzerinde çalıştığı konu hakkında üretilmiş çeşitli yazılı ve görsel materyal ve malzemelere ulaşmak yoluyla örneklemi büyütebilmektedir. Bu şekilde, nitel araştırma yaklaşımlarının en önemli sınırlılıklarından birisi olan ve daha çok örneklemin dar kapsamından kaynaklanan genelleme sorunu da bir ölçüde çözülmektedir (Bailey, 1994).

Uzun Süreli (Zamana Yayılmış) Analiz

Doküman analizi uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşmekte, birçok olay ve ortamı kapsamaktadır (Yin, 2014). Deneysel araştırmaların ya da anket çalışmalarının aksine, gözlem yönteminde olduğu gibi, uzun süreli araştırmalarda etkili olarak kullanılabilir. Ayrıca gazete, dergi ve kurumsal dokümanlar gibi süreli materyaller ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş kitaplar, anılar ve benzeri dokümanlar, bir araştırma problemi hakkında geniş bir zaman dilimine dayalı analizi mümkün kılmaktadır (Bailey, 1994). Aynı doğrultuda, eğitimde değişen ve gelişen trendler hakkında araştırmacılara fikir de sağlamaktadır (Fraenkel vd., 2012). Araştırma problemine ilişkin olarak yazılı ve görsel dokümanların incelenmesi daha zengin ve kapsamlı bir çıkarım sağlanması açısından oldukça önemli görülmektedir. Çünkü olguya ya da olaya ilişkin çok çeşitli kaynaklardan bilgi toplanması araştırmacıya farklı bakış açısı kazandırabilmekte, ayrıca farklı yaklaşımların incelenmesi ve sentezlenmesine imkân sağlayabilmekte ve bu da araştırmanın geçerliliğini artırabilmektedir (Baş & Akturan, 2017; Saldana, 2011).

Bireysellik ve Özgünlük

Doküman analizi, bireye özgü davranış ve duyguların, araştırmacının belirlediği bir zaman diliminde kaydedilmesinden ziyade, olduğu anda ve bireyin kendisi tarafından özgün bir şekilde kaydedilmesi temeline dayanmaktadır (Bailey, 1982; akt: Yıldırım & Şimşek, 2013).

Nitelik ve Kesinlik

Yazılı hale getirilmiş ya da görsel belgeler şeklinde düzenlenmiş dokümanlar, organize edilmiş ve gözden geçirilmiş olmaları nedeniyle ayrı bir avantaj sağlamaktadır. Örneğin, uzman kişiler tarafından kaleme alınmış ders kitapları, gazetelerdeki köşe yazıları, kurumsal dokümanlar ya da kurum yıllık raporları oldukça düzenli olabilmektedir. Bu tür dokümanların kullanıldığı nitel çalışmalarda, araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği artmaktadır (Saldana, 2011). Dokümanlarda yer alan kişilerin, kaynakların (referansların) ve olayların ayrıntıları araştırma raporuna eklenebilmektedir (Yin, 2014). Bu durum aynı zamanda araştırmanın güvenilirliğine katkı sağlamaktadır.

Verinin Çeşitlendirilmesi

Dokümanlar nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi başka veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanılabilir. Veri kaynakları, birbirlerinin bütünlenmesi için kullanılabilir gibi karşılıklı olarak sınanması amacıyla da önemli olabilmektedir (Balci, 2016; Patton, 2002). Böylece bu durumun verinin çeşitlendirilmesi (data triangulation) amacına hizmet edeceği ve araştırmanın geçerliğini önemli ölçüde artıracığı belirtilmektedir (Hatch, 2002; Patton, 2002; Saldana, 2011).

Kolay Ulaşılacak Kaynaklar

Doküman analizi, araştırmacının çalıştığı konuyla ilgili kişi ya da kurumlara doğrudan ulaşamayacağı durumlarda önemli bir bilgi toplama yöntemi olmaktadır. Tarihsel olay, olgu, kültür ya da gelenekler ile ilgili dokümanların yanı sıra, güncel belgeler ve anonim kaynaklar nitel araştırmalarda zengin bir veri kaynağı olabilmekte ve çalışmaya bağlamsal olarak anlam katabilmektedir (Bailey, 1994; Glesne, 2011). Doküman analizi yöntemi, araştırılan konunun geçmişe dönük derinlemesine araştırılmasını sağlamaktadır. Dokümanın kayıt altına alındığı dönem içinde meydana gelen değişimin analizine olanak sunmaktadır (Bowen, 2009). Ayrıca daha nesnel sonuçlara ve bulgulara ulaşılması için kayda değer ipucu elde etmek mümkün olabilmektedir (Kozak, 2017).

Tepkiselliğin Olmaması

Gözlem ve görüşme gibi nitel veri araştırma yöntemleriyle kıyaslandığında, araştırmacının karşılaştığı denek ya da katılımcı tepkiselliği ile ilgili sorun bu yöntemde söz konusu değildir.

Çünkü araştırmacı ile araştırmaya katılan bireyler/denekler arasında doğrudan fiziksel, davranışsal ve duygusal bir etkileşim yoktur (Bailey, 1994; Bowen, 2009). İnsan davranışlarını veya bu davranışlar sonucu ortaya çıkan etkinlikleri doğal akışa müdahale etmeden araştırmaya imkân vermesi de doküman analizinin avantajları arasındadır (Bowen, 2009; Bryman, 2012; Hatch, 2002).

Doküman analizi yönteminin yukarıda sıralanan avantajları yanında bazı dezavantajlarından ve sınırlılıklarından bahsedilmektedir. Bu dezavantajlar/sınırlılıklar aşağıda sıralanmıştır:

Detayların Yetersizliği

Doküman analizinin sınırlılıklarından biri, araştırmacı için gerekli olan dokümanlarda yeterli detayların bulunmamasıdır. Çünkü genel olarak dokümanlar, araştırma amacı dışında başka bir amaç için üretilmekte ve araştırma gündeminden bağımsız olarak oluşturulmaktadır. Bu durumun sonucu olarak, bazı dokümanlar araştırma sorusunu cevaplamak için yeterli ayrıntı sağlayamamaktadır (Bowen, 2009). Ayrıca bilgi paylaşımı konusundaki sınırlılık nedeniyle, bilgiye ulaşma ne kadar izin veriliyorsa o kadar elde edilebilmektedir. Bilginin kontrolsüz ve denetimsiz büyümesi nedeniyle, ulaşılan kaynakların ya da elde edilen bilginin güvenilirliği konusunda da akılda soru işaretleri kalmaktadır (Kozak, 2017).

Seçilmişlik ve Eksiklik

Ulaşılan dokümanlarda yer alan bilgiler eksik ya da yanlış kaydedilmiş olabilmektedir (Erkuş, 2009; Patton, 2002; Yin 1994). Araştırmada kullanılan dokümanlar, belirli bir grubun ya da kurumun niteliğini yansıtabilmektedir. Bu durum, sonuçların genellenebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca pek çok doküman, araştırma amaçlı üretilmediğinden, araştırma yapılan konuya ilişkin eksik bilgi içerebilmektedir (Bailey, 1994; Cardno, 2018; Merriam, 2007).

Erişim Zorluğu

Bazı durumlarda, dokümanlara ulaşmak zor olabilmektedir. Örneğin bazı veri kaynakları, araştırmacının araştırma yapması amacıyla oluşturulmadığı ve hazırlanmadığı için birtakım bilgilere ulaşma noktasında sorunlar yaşanabilmektedir (Cardno, 2018; Erkuş, 2009). Dokümanların elde edilmesi konusunda yasal izinlerin alınmasının yanı sıra doküman sahiplerinin de onayının alınması araştırmacıya güçlük oluşturabilmektedir (Bowen, 2009; Hatch, 2002). Dokümanlarda bazı önemli bilgiler kaydedilmemiş ya da gizlilik kapsamına alınmış olabilmektedir. Bazı dokümanlar hassas bilgiler içerebildiği için paylaşımı konusunda tereddütler yaşanması da olasıdır (Hatch, 2002). Bu da araştırmacının gereksinim duyduğu veriye ulaşmasına engel teşkil edebilmektedir (Bailey, 1994; Patton, 2002).

Önyargılı Seçicilik

Bazı dokümanlar, önyargılı seçicilik özelliği taşıyabilmektedir (Yin, 1994). Diğer bir ifadeyle, ulaşılan dokümanların kişi ya da kurumların politikaları ve prensipleri ya da kuruluşların gündemleriyle uyumlu olması muhtemeldir. Dokümanlar, hazırlayanların ideolojilerini ve değer sistemlerini yansıtıyor olabilirler (Saldana, 2011). Özellikle kişisel doküman kategorisinde bulunan belgeler ilgili kişi ve kurumların bakış açılarını yansıttığı için oldukça öznelirler (Cardno, 2018; Merriam, 2009). Bununla birlikte, dokümanlar kayıt altına alınırken bazı noktalar üzerinde daha fazla durulabilmekte ve belirli bir organizasyon birimi (örneğin insan kaynakları) vurgulanabilmektedir (Bowen, 2009).

Olası Yanlılık

Dokümanları yazan bireyler ya da gruplar, olayları abartmış veya hikâyelerin dramatikliğini artırmak için olayları tamamen uydurmuş da olabilmektedir. Dokümanların olaylar ve sosyal bağlamlar hakkında çarpıtılmış görüşler sunması da olası dezavantajlar arasında yer almaktadır (Hatch, 2002). Dokümanların orijinalliyi, özgünlüğü ve güvenilirliğini tespit etmek de bir diğer güçlüktür (Merriam, 2007). Bazı durumlarda dokümanlar para kazanmak amacıyla da

yazılmış olabilmektedir. Ya da dokümanları yazan kişiler, kendilerini haklı veya iyi gösteren fakat duruma dâhil olmuş diğer bireylerin farklı ve çatışan fikirlerini görmezden gelen dokümanları kaleme almış olabilmektedir. Bu tür dokümanlar araştırmaya dâhil edildiği zaman, elde edilen sonuçların geçerliğinin olumsuz yönde etkilenmesi söz konusu olabilmektedir (Bailey, 1994).

Standart Bir Formatın Olmaması ve Kodlama Güçlüğü

Genel olarak dokümanlar, dokümanı oluşturan kişi, grup, kurum ya da kuruluşun özel amaçları doğrultusunda hazırlanmaktadır. Dokümanların hazırlanış amaçlarındaki bu farklılık, standart bir formatın ortaya konamamasına neden olmaktadır. Bu durum ise araştırmacıların dokümanlar arasında karşılaştırma yapmalarını zorlaştırmaktadır. Diğer yandan, dokümanların standart bir formatta hazırlanmamış olması, araştırmacı açısından kodlama konusunda da zorluk oluşturmaktadır (Bailey, 1994).

Yorumlama Güçlüğü

Bazı dokümanların, kayıtlar, fotoğraflar ya da metinler gibi materyalleri içermesinden dolayı araştırmacı tarafından yorumlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, araştırmacı, elde ettiği dokümanları sadece analiz etmekle kalmamakta ayrıca dokümanları yorumlayarak yeniden oluşturmaktadır. Özellikle de görsel verinin kelimelere dökülerek yorumlanmasında araştırmacıya büyük bir iş düşmektedir (Baş & Akturan, 2017). Dokümanların neden, ne amaçla ve nasıl oluşturulduğunu anlamak ise ayrı bir güçlük oluşturmaktadır (Patton, 2002).

Yukarıda sayılan dezavantaj veya sınırlılıklar göz önünde bulundurulduğunda doküman analizinin diğer veri kaynaklarının kullanıldığı araştırmalardaki sorunlardan çok da farklı sorunlar barındırmadığını söylemek mümkündür (Platt, 1981). Bu nedenle, doküman analizi aşamalarının doğru ve sistematik bir şekilde takip edilmesi durumunda söz konusu dezavantaj ve sınırlılıkların etkisi en aza indirilebilir.

DOKÜMAN ANALİZİNE İLİŞKİN BAZI TARTIŞMALAR

Doküman Analizi Bir Araştırma Yöntemi Mi, Bir Nitel Veri Toplama Tekniği Mi Yoksa Bir Nitel Veri Analiz Yöntemi Mi?

Sosyal bilimlerde son zamanlarda kullanımı artan doküman analizine ilişkin farklı bakış açıları bulunmaktadır. Örneğin, doküman analizini bağımsız bir araştırma yöntemi olarak niteleyen araştırmacılar bulunmaktadır (Ahmed, 2010; Bowen, 2009; Cassell & Symon, 2004; Özkan, 2020; Wach & Ward, 2013). Bununla birlikte, Kıral (2020) doküman analizini bir nitel veri analiz yöntemi olarak ele alırken, O'Leary (2017) bir veri toplama tekniği ve aynı zamanda dolaylı bir veri analiz yöntemi olarak doküman analizi üzerinde durmuştur. Araştırmalarda nelerin araştırma yöntemini oluşturduğu ve araştırma yöntemlerinin nasıl kategorize edilmesi gerektiği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Araştırmaların yöntem bölümleri, veri toplama tekniklerini (örneğin görüşme, gözlem) ve veri analiz tekniklerini (örneğin nitel, nicel) içermektedir. Araştırma yönteminin nitel veya nicel olarak etiketlenmesinden ziyade veri toplama tekniğiyle kategorize edilmesinin daha mantıklı olduğu söylenebilir. Örnek olarak, gözlem, veri toplama tekniği olarak kullanılmışsa, bu çalışma gözlem araştırması olarak adlandırılır (Chu & Ke, 2017).

Alanyazında doküman analizinin çoğunlukla diğer araştırma yöntemleri için bir tamamlayıcı olarak kullanılmakla birlikte bağımsız bir yöntem olarak kullanıldığı da görülmektedir (Bowen, 2009; Saldana, 2011). Mogalakwe (2006), sosyal bilim araştırmalarında derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlemlerin yanı sıra daha az önem verilen bir araştırma yöntemi olarak doküman analizinin bazen tek başına bazen de diğer sosyal bilim araştırmalarına ek olarak kullanıldığını belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle, sosyal bilimlerde doküman analizi araştırma protokolüne sıkı sıkıya bağlılık gerektiren bilimsel bir yöntem olarak ifade edilmiştir. Yin (2014) bir araştırma yöntemi olarak doküman analizinin özellikle tek bir fenomen, olay, organizasyon

veya programın zengin açıklamalarını ortaya koyan yoğun çalışmalar şeklinde açıklanan nitel vaka çalışmaları için geçerli olduğunu belirtmiştir. Mogalakwe (2006) doküman analizinin saygı duyulan bir bilimsel araştırma yöntemi olarak sosyal bilimciler tarafından tam bir güvenle kullanılması gerektiğini ifade etmiştir.

Veri toplama ve analiz teknikleri, herhangi bir araştırma yönteminin iki ana bileşenidir. Ancak araştırma yöntemleri veri toplama tekniğiyle kategorize edilmeli ve adlandırılmalıdır (Chu & Ke, 2017). Bilimsel gerçekliğe ulaşmak için gerekli verinin toplanıp analiz edilme ve raporlaştırma sürecinin belirli bir sistem dâhilinde yürütülmesi araştırma yöntemi olarak anılmaktadır. Bir araştırma yönteminde çalışmanın amacına uygun olarak farklı teknikler kullanılırken, yöntem ile tekniğin uyumlu olması da önemlidir. Örneğin, bir çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılırken, veri toplama tekniği olarak da doküman analizi kullanılabilir. Doküman analizi dokümanları incelemek veya değerlendirmek için sistematik bir işlem olup anlam çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir. Ayrıca doküman analizinde analitik işlem süreci, dokümanlarda yer alan verilerin bulunmasını, seçilmesini, değerlendirilmesini (anlamlandırılmasını) ve sentezlenmesini içermektedir (Bowen, 2009). Bu nedenle, doküman analizinde de diğer araştırma yöntemlerindeki bilimsel süreçlerin takip edildiği söylenebilir. Doküman analizi veri toplama tekniği olarak kullanılması durumunda ise bilimsel araştırma sürecinin bir parçası haline gelmektedir. Özetle yukarıdaki açıklamalar ışığında doküman analizinin bir araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür.

Yöntem Çeşitlemesi (Triangulation) ile Veri Çeşitlemesi Aynı Şey Mi?

Çeşitleme (triangulation), araştırmacının bir çalışmanın bulgularının yalnızca tek bir yöntemin, tek bir kaynağın veya tek bir araştırmacının önyargısının bir sonucu olduğu suçlamasına karşı korunmasına yardımcı olmaktadır (Patton, 1990). Ancak Grix'e (2001) göre yöntem çeşitlemesi, veri çeşitlemesi ile karıştırılmamalıdır. Yöntem çeşitlemesi araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi farklı kaynaklardan verilerin toplanmasıdır. Veri çeşitlemesi ise aynı fenomeni araştırmak için birden fazla veri kaynağının kullanılmasıdır (Grix, 2001). Sosyal bilimlerde araştırmacılar genelde yöntem çeşitlemesi yaparken, araştırdıkları konu ile ilgili görüşmeler ve gözlemler yaptıktan sonra konu ile ilgili dokümanları analiz etmektedirler. Oysaki araştırmacıların araştırma konusu ve amacına bağlı olarak bunun tam tersini de yapabileceklerini gözden kaçırmamaları gerekmektedir. Diğer bir ifade ile araştırma amacına bağlı olarak doküman analizi yöntemini kullanmaya karar vermiş bir araştırmacı, doküman analizini yaptıktan sonra yapacağı görüşme ve gözlemler ile çalışmasını derinleştirerek geçerlik ve güvenilirliği artırabilmektedir (Grix, 2001).

Doküman Analizinin Kullanıldığı Bir Araştırma Bir Alanyazın Taraması Mı?

Bazı araştırmacıların doküman analizini alanyazın taraması olarak algıladıkları söylenebilir. Her ne kadar Ahmed (2010) alanyazın taramasının doküman analizinin iyi bir örneği olduğunu belirtmiş olsa da özellikle şunun belirtilmesinde fayda bulunmaktadır: Alanyazın taraması bir doküman analizi değildir (O'Leary, 2017). Çünkü alanyazın taraması, veri toplama ve toplanan verinin öneminin tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkisinin kurulması ve bilginin sınıflandırılması aşamalarından oluşan bir süreçtir (Anderson, 1990; akt. Balcı, 2016) ve araştırma konusu hakkında daha önce yapılmış araştırmaların ve kavramsal alanyazının bilinmesi gerekmektedir. Araştırma konusu ile ilgili "kim, ne zaman, neyi araştırdı? Hangi bulgulara ulaştı?" ve "söz konusu konu ile ilgili araştırılmayan noktalar nelerdir?" sorularına cevap verebilmek için alanyazın taraması yapılmaktadır (Balcı, 2016). Doküman analizi ise başlı başına bir araştırma yöntemi olup araştırılan konuya ilişkin alanyazın taramasını da içermektedir.

DOKÜMAN ANALİZİNDE GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN BAZI HUSUSLAR

Doküman analizinin araştırma yöntemi olarak kullanıldığı araştırmalarda etik konusu, eğitim ve sosyal bilimlerdeki doğrudan katılımcılar ile yapılan çalışmalara kıyasla daha az önemsenmektedir. Bununla birlikte doküman analizinin kullanıldığı araştırmalarda dikkate alınması gereken ciddi etik sorunlar bulunmaktadır (McCulloch, 2004). Doküman analizi sonuçlarının araştırma kapsamında kullanılmasına ilişkin olarak, araştırmacıların yanıtlaması gereken “Dokümanların kısmen ya da tamamen kullanılmasından kaynaklı olarak belirli kurum ve kişiler zarar görebilir ya da çıkar sağlayabilir mi? Dokümanlarda kayıtlı olan kişi, grup, kurum ya da kuruluşlara zarar gelmeyecek şekilde gizlilikleri nasıl korunabilir?” gibi sorular bulunmaktadır. Bu bağlamda, daha önce de belirtildiği gibi, dokümanların araştırmada kullanılması konusunda mutlaka ilgili kişi, grup, kurum ya da kuruluşlardan izin ve onay (mümkünse yazılı olarak) alınması önem arz etmektedir. Ayrıca dokümanda adı geçen veya konu edilen kişi, grup veya kurumların isimlerinin gizli tutulması, eğer bir şekilde araştırma raporunda yer alacaksa, gerçek isimler yerine takma isimlerin kullanılması gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Diğer bir ifadeyle, araştırma kapsamında yer alan bazı kişi ya da kurumların kimliklerinin gizlenmesine ihtiyaç duyulabilmektedir. Bu nedenle de kişi ve kurumlara takma isimler verilerek gizlilik konusunda hassas olunması önerilmektedir (Gürbüz & Şahin, 2017).

Etik süreçlerin gözetimi çevrim içi kaynakların kullanımı ile ilgili de önemli bir konudur (Merriam, 2009). Bu kaynakların araştırmacının amacına uygun olup olmadığı ve güvenilirliği göz önünde bulundurulmalıdır (Bryman, 2012; Erkuş, 2009; Merriam, 2009). Elektronik veri kaynaklarının rahatlıkla okunabiliyor, kaydedilebiliyor, arşivlenebiliyor ve kopyalanabiliyor oluşu, araştırmacıların aslında bu verilerin insanların sözleri veya ifadeleri olduğu gerçeğini unutmalarına sebep olabilmektedir. Oysaki tüm bu kaynakların, halka açık olsa bile, telif hakkı ve özlük hakkı ihlaline mahal verebileceği de akıldan çıkarılmamalıdır. Yine aynı şekilde görsel verilerin kullanımı noktasında da dikkatli olunmalı, fotoğraf çekimi veya video kaydı görsel veri olarak kullanılacak ise gizlilik ilkesi göz önüne alınmalıdır (Glesne, 2011).

Etik hususların yanı sıra araştırma kapsamında kullanılan dokümanların ne derece doğru yorumlandığı da önemli bir diğer konudur. Bu bağlamda, asıl kaynaklara (doküman sahipleri) tekrar ulaşılabilir, mümkünse araştırma raporunun bir ön kopyasının onlara sunulması ve rapora ilişkin görüşlerinin alınması uygun olabilir. Böylece dokümanların araştırmacı tarafından amacına uygun olarak kullanılmasına katkı sağlanabilir. Ayrıca varsa eksik ya da yanlış yorumlar düzeltilerek araştırmacının geçerliliği ve güvenilirliği de artırılabilir.

Dokümanlar, kavramsal bir çerçeve ve bir arka plan oluşturma, bazen destekleyici veriler sağlama, zaman içerisinde değişen ve gelişen yapılar hakkında bilgiye erişme konularında ve farklı yöntemlerden elde edilen bilgileri doğrulama noktasında faydalı olmaktadır. Bunun yanı sıra araştırmacılar, gözlem veya görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda düşük maliyetli olduğu ve müdahale gerektirmediğinden dokümanları kullanmayı tercih etmektedirler. Doküman analizi göze batmayan ve tepkisiz bir sürecin parçası olarak deneysel veri elde etmenin düşük maliyetli bir yoludur (Bowen, 2009).

Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir (O’Leary, 2017). Ayrıca, basılı, elektronik, görsel ve tarihi birçok materyalin incelenip değerlendirilmesini içeren bir yöntem olarak da öne çıkmaktadır (Bowen, 2009; Fraenkel vd., 2012; Saldana, 2011). Doküman analizi çoğunlukla diğer araştırma yöntemleri için veri çeşitleme amaçlı veya tamamlayıcı bir rol üstlenmekle birlikte nitel araştırma içerisinde tek başına bir yöntem olarak da kullanılmaktadır (Grix, 2001). Doküman analizi, uygun dokümanları bulma, bu dokümanların orijinalliğini kontrol etme, kodlama ve kataloglama konusunda bir sistematik oluşturma ile veri analizi yapma aşamalarından oluşmaktadır (Merriam, 2009).

Son yıllarda özellikle sosyal bilimler alanında doküman analizi yönteminin kullanılmasında bir artış olmakla birlikte diğer yöntemlerle kıyaslandığında daha az kullanılan bir yöntem olduğu görülmektedir. Doküman analizinin nicel araştırmaya göre zaman, emek ve para açısından daha maliyetli olan nitel araştırmanın bu olumsuz noktalarını taşımaması, bir taraftan dokümanların elde edilmesinde zamansal ve maddi tasarruf sağlaması, diğer yandan ise araştırılan konunun üzerinde doğrudan yoğunlaşmaya imkân sunması, anket araştırmalarında olduğu gibi geniş bir örneklem oluşturulmasına imkân sağlaması, uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşmesi ve birçok olayı ve ortamı kapsamı, bireyselliği ve özgünlüğü, dokümanların organize edilmiş ve gözden geçirilmiş olmaları nedeniyle kesinlik ve nitelik taşıması, nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi başka veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanılabilmesi, kolay ulaşılamayacak, tarihsel olay, olgu, kültür ya da geleneklere ilişkin belgelerle birlikte güncel dokümanlar ve anonim kaynaklar aracılığıyla zengin bir veri kaynağı oluşturması ve araştırmacı ile araştırmaya katılan bireyler arasında doğrudan bir etkileşim olmaması doküman analizinin avantajları olarak kabul edilmektedir (Bowen, 2009; Merriam, 2009; Saldana, 2011; Yıldırım & Şimşek, 2013). Ancak, dokümanlarda yeterli detayların bulunmaması, ulaşılan dokümanlarda yer alan bilgilerin eksik ya da yanlış kaydedilmiş olabilme ihtimali, zaman zaman dokümanlara ulaşmanın zor olması, dokümanların oluşturulmasına ilişkin birtakım önyargılar veya olası yanlış tutumlar, dokümanların standart bir formatta hazırlanmamış olması ve buna bağlı olarak da araştırmacı açısından kodlama konusunda birtakım zorlukları beraberinde getirmesi ve yorumlanmasındaki birtakım güçlükler ise dezavantajları olarak sıralanmaktadır (Bailey, 1994; Bowen, 2009; Cardno, 2018; Merriam, 2009; Patton, 2002; Yin, 1994).

Sosyal bilimlerde son zamanlarda kullanımı artan doküman analizine ilişkin farklı bakış açıları bulunmaktadır. Örneğin, doküman analizini bağımsız bir araştırma yöntemi olarak niteleyen araştırmacılar bulunmaktadır (Ahmed, 2010; Bowen, 2009; Cassell & Symon, 2004; Özkan, 2020; Wach & Ward, 2013). Araştırmalarda nelerin araştırma yöntemini oluşturduğu ve araştırma yöntemlerinin nasıl kategorize edilmesi gerektiği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Alanyazında doküman analizinin çoğunlukla diğer araştırma yöntemleri için bir tamamlayıcı olarak kullanılmakla birlikte bağımsız bir yöntem olarak kullanıldığı da görülmektedir. Sosyal bilim araştırmalarında derinlemesine mülakatlar ve katılımcı gözlemlerin yanı sıra daha az önem verilen bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi bazen tek başına bazen de diğer sosyal bilim araştırmalarına ek olarak kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle, sosyal bilimlerde doküman analizi araştırma protokolüne sıkı sıkıya bağlılık gerektiren bilimsel bir yöntem olarak ifade edilmiştir. Bazı araştırmacıların doküman analizini alanyazın taraması olarak algıladıkları söylenebilir (Ahmed, 2010). Her ne kadar alanyazın taramasının doküman analizinin iyi bir örneği olduğu belirtilmiş olsa da özellikle şunun belirtilmesinde fayda bulunmaktadır: Alanyazın taraması bir doküman analizi değildir. Çünkü alanyazın taraması, veri toplama ve toplanan verinin önemini tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkisinin kurulması ve bilginin sınıflandırılması aşamalarından oluşan bir süreçtir ve araştırma konusu hakkında daha önce yapılmış araştırmaların ve kavramsal alanyazının bilinmesi gerekmektedir. Araştırma konusu ile ilgili "kim, ne zaman, neyi araştırdı? Hangi bulgulara ulaştı?" ve "söz konusu konu ile ilgili araştırılmayan noktalar nelerdir?" sorularına cevap verebilmek için alanyazın taraması yapılmaktadır. Doküman analizi ise başlı başına bir araştırma yöntemi olup araştırılan konuya ilişkin alanyazın taramasını da içermektedir.

Doküman analizi yönteminde geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için dokümanları yalnızca incelemek yerine, dokümanları kaynağı ve oluşma biçimiyle birlikte yorumlamaya çalışmak, dokümanlardan çıkarılan sonuçları farklı kaynaklardan doğrulamak ve gerektiğinde doküman analizi dışındaki yöntemleri de kullanmak gerekmektedir. Bütün araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizi de araştırma standartlarına ve etiğe sıkı sıkıya bağlı kalmayı gerektirmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın literatür taraması aşamasında yalnızca Türkçe ve İngilizce yayınlara ulaşılmıştır. Konu ile ilgili farklı dillerde yapılmış çalışmalardan faydalanılamamıştır.

Destek ve Teşekkür

Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir destek ya da teşekkür beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışmanın bütün yazarları literatür taraması ve makalenin yazımına ortak katkı sunmuşlardır. Buna ilave olarak, birinci yazar araştırmayı planlamış, format düzenlemesini ve çalışmanın son okumasını yapmış, ikinci yazar çalışmanın son okumasını yapmış, İngilizce ve Türkçe özetlerle birlikte uzun İngilizce özeti yazmış, üçüncü yazar çalışmanın son okumasını yapmış ve dördüncü yazar kaynak ve format düzenlemelerine katkı sunmuştur.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Çalışmada etik kurul onayı gerektirecek şekilde veri toplanmadığından etik kurul onayı alınmamıştır.

Etik kurul izin bilgileri

Çalışma sistematik alan yazın taraması, doküman inceleme çalışması olduğu için Etik Kurul İzni alınmasını gerektiren çalışmalar grubunda yer almamaktadır. Bu nedenle Etik Kurul İzni beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, J. U. (2010). Documentary research method: New dimensions. *Indus Journal of Management & Social Science (IJMSS)*, 4(1), 1-14.
- Akar, A. (2020). *Sağlık turizmi kapsamında termal oteller ve dış turizm talebinin yapılan analizi: Aydın ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Akar, N. (2018). *İlköğretim matematik öğretmen adaylarının grafiklere ilişkin alan bilgilerinin antropolojik açıdan incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi.
- Akşit, S. (2019). *Almanya üniversitelerinde beden eğitimi ve spor öğretmeni yetiştirme ders programlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Al-Sharabi, T. (2019). *Kültür aktarımı bağlamında yabancı dil olarak Arapça ve Türkçe öğretimi ders kitaplarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Altheide, D. L., & Schneider, C. J. (2017). *Qualitative media analysis*. SAGE Publications.
- Altun, D., Öneren Şendil, Ç., & Şahin, İ. T. (2011). Investigating the national dissertation and thesis database in the field of early childhood education in Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 12, 483-492.
- Arslanoğlu, İ. (2016). *Bilimsel yöntem ve araştırma teknikleri ders notları*. Gazi Kitabevi.

- Atmaca, U. (2019). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin işleme kayıplı bireylere verilen destek hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Ayantaş, T. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının meslek bilgisi yeterliklerinin geliştirilmesinde ders imecesi uygulaması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Aydemir, A. (2019). *Sosyal bilgilerde tasarım odaklı düşünme yaklaşımı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Bailey, K. D. (1994). *Methods of social research*. The Free Press.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi.
- Baş, T., & Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Başbuğ, Ç. (2020). *Bağlama metotlarında/kitaplarında görülen farklı terim ve simgelerin bağlama eğitiminde kullanılma durumları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Becerikli, S. (2019). *Öğretmen yetiştirmede İstanbul Yüksek Okulu modeli (1924-1978)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Beşel, F., & Yardımcıoğlu, F. (2017). Maliye Dergisi'nin bibliyometrik analizi: 2007-2016 dönemi. *Maliye Dergisi*, 172, 133-151.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. Pearson.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Boylu, E. (2019). *Yabancılarla Türkçe öğretiminde ölçme değerlendirme uygulamaları ve standart oluşturma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Böyük, G. (2017). *İlkokul düzeyindeki çocuklar için hazırlanmış biyografiler üzerine bir doküman incelemesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford University Press.
- Buyuran, N. (2019). *Öğretmen eğitiminde standartlaşma ve eğitim fakültelerinin akreditasyon sürecine hazır olma durumu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi.
- Cardno, C. (2018). Policy document analysis: A practical educational leadership tool and a qualitative research method. *Educational Administration: Theory and Practice*, 24(4), 623- 640.
- Carr, W., & Kemmis, S. (1998). Becoming critical: Education, knowledge, and action research. *Canadian Journal of Education*, 13(1), 215-224.
- Cassell, C., & Symon, G. (2004). *Essential guide to qualitative methods in organizational research*. SAGE Publications.
- Chu, H., & Ke, Q. (2017). Research methods: What's in the name? *Library & Information Science Research*, 39(4), 284-294.
- Clark, G. K. (1967). *The critical historian*. Heinemann Educational Books.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. SAGE Publications, Inc.
- Çamurcu, M. (2019). *İlköğretim 4. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabındaki görsel öğelerin kazanım ve içerik bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Çatlak, Ş., Tekdal, M., & Baz, F. Ç. (2015). Scratch yazılımı ile programlama öğretiminin durumu: bir doküman inceleme çalışması. *Journal of Instructional Technologies ve Teacher Education*, 4(3), 13-25.
- Çavuş, E. (2020). *Türkiye'de sosyal girişimciliğin finansmanında alternatif bir yöntem: Kitleli fonlama model önerisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi
- Çelik, N. (2016). Yenilikçilik konusunda yapılan doktora tezlerinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(1), 29-42.

- Çeven, G. (2019). *Yetenek yönetimi bağlamında özel okulluğun amaç gerçekleştirme başarısına ilişkin bir araştırma lise örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Danışman, T. (2019). *2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan beşinci sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi.
- Dedeoğlu Orhun, B. (2019). *Çocuk edebiyatında estetik ölçütlerinin belirlenmesi ve bir çocuk edebiyatı kitabının estetik ölçütleri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE handbook of qualitative research*. SAGE.
- Doğancı, M. S. (2018). *Ortaokul 6-8. sınıf Türkçe dersi basılı öğretim materyallerinin dinleme/izleme yöntem ve teknikleri bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Dolan, P. (2009). Using documents: A figurational approach. J. Hogan, P. Dolan & P. Donnelly (Der.) içinde, *Approaches to qualitative research: Theory & its practical application- a guide for dissertation students* (s. 148-165). Oak Tree Press.
- Doygun, Y. (2019). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının argümantasyon tekniği ile rastlantısal bilim anlayışlarının geliştirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi.
- Durdu, L. (2016). Veri toplama yöntemleri. M. Y. Özden & L. Durdu (Ed.). *Nitel araştırma yöntemleri içinde* (s. 93-124). Anı Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Seçkin Yayıncılık.
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. C. Cassell & G. Symon (Ed.) içinde, *Qualitative methods in organizational research, a practical guide* (s. 147-166). SAGE publication.
- Fişekcioğlu, A. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi ölçütlerine göre Türk kültürü tanımlayıcılarının oluşturulması: bir dil düzeyi model önerisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Fitzgerald, T. (2012). Documents and documentary analysis. A. R. J. Briggs, M. Coleman & M. Morrison (Ed.) içinde. *Research methods in educational leadership and management* (s. 296-308). SAGE Publication.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill Publishing.
- Freebody, P. (2003). *Qualitative research in education: Interaction and practice*. SAGE Publications.
- Geyik, C. (2019). *Diyarbakır ilindeki resmi kurum ve kuruluşların sanatsal etkinlikleriyle görsel sanatlar eğitimine katkılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi.
- Glesne, C. (2011). *Becoming qualitative researchers*. (A. Ersoy & P. Yalçınoğlu, Çev.). Pearson.
- Gözel, Ü. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Grix, J. (2001). *Demystifying postgraduate research*. University of Birmingham University Press.
- Güler, A., Halıoğlu, M. B., & Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Seçkin Yayıncılık.
- Gündoğdu Irmak, A. (2018). *1997-2017 yılları arasında kaynaştırma eğitimi ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Güney, F. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki felsefi yaklaşımların incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Haçat, S. O., & Demir, F. B. (2018). Sosyal bilgiler eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin değerlendirilmesi (2002-2018). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 948-973.
- Hatch, J. A. (2002). *Doing qualitative research in education settings*. State University of New York Press (SUNY Press).
- Hoepfl, M. C. (1997). Choosing qualitative research: A primer for technology education researchers. *Journal of Technology Education*, 9(1), 47-63.
- İlhan, E. (2018). *Üniversitelerin lisans programlarında uygulanan çekirdek programın değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.

- Karaca, O. (2018). *Türkiye’de eğitim yönetimi alanında yazılan lisansüstü tezlerin metodolojik incelemesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi.
- Karamustafaoğlu, O., & Değirmenci, S. (2018). Eğitim fakültesi dergilerinde yayınlanan fen eğitimi makalelerinin yöntem eğilimlerinin analizi. *Caucasian Journal of Science*, 5(2), 50-64.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya Şengün, A. (2020). *8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının içerik düzenleme ilkelerine uygunluğunun incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kozak, M. (2017). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Detay Yayıncılık.
- Lather, P. (1992). Critical frames in educational research: Feminist and post-structural perspectives. *Theory into Practice*, 31(2), 87-99.
- McCulloch, G. (2004). *Documentary research in education, history and the social sciences*. Routledge Falmer.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Mogalakwe, M. (2006). The use of documentary research methods in social research. *African Sociological Review*, 10(1), 221-230.
- Nas, E. (2019). Okul rehberlik servislerinde yürütülen faaliyetlerin değerlendirilmesi. F. Tanhan, H. İ. Özok ve C. Aladağ (Ed.), *Eğitim bilimleri perspektifinden öğretmen içinde* (s. 147-158). Pegem Akademi.
- O’Leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research project*. SAGE Publications Inc.
- Özdemir, B. (2019). *Esenyurt’taki okulların misyon ve vizyon ifadelerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Özkan, U. B. (2020). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi.
- Özkanlı Ertuğrul, B. (2019). *Türkiye’de 1990-2019 yılları arasında uygulanan okul öncesi eğitim politikalarının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE Publication.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. SAGE Publishing.
- Perçin, H. (2019). *Dünyada ve Türkiye’de açık inovasyon kavramının bibliyometrik, içerik ve doküman analiz yöntemleriyle incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.
- Platt, J. (1981). Evidence and proof in documentary research: 1: Some specific problems of documentary research. *Sociological Review*, 29(1), 31-52.
- Sağlam, H. Ş. (2019). *Okul stratejik plan hedeflerinin gerçekleştirilme düzeyleri ile stratejik plan ekibinin stratejik planlamaya ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Sak, R., Erden, F., & Morrison, G. S. (2016). Child-centred education: preschool teachers' beliefs and self-reported practices. *Early Child Development and Care*, 186, 1185-1202.
- Saldana, J. (2011). *Fundamentals of qualitative research*. Oxford University Press.
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. Güzem Can Yayınları.
- Şahin, O. (2020). *Bilgi sosyolojisi bağlamında büyük veri ve toplumsal gerçekliğin inşası* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Şahin-Sak, İ. T., Tantekin-Erden, F., & Pollard-Durodola, S. (2018). Turkish preschool teachers' beliefs and practices related to two dimensions of developmentally appropriate classroom management. *Education 3-13*, 46(1), 102-116.
- Şahin, Ş. (2018). *Türkiye’de ‘eğitim tarihi’ alanında elektronik ortamda yayınlanmış makalelerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- Şahiner, A. (2017). *Komputasyonel düşünme kavramı ile ilgili 2006-2016 yılları arasındaki bilimsel yayınların incelenmesi: Doküman analizi çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Taş, C. (2019). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında çok kültürlülük: 1998-2017 sosyal bilgiler ders kitaplarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Tomris Korkmaz, H. (2019). *Bir kamu kurumunda eğitim ihtiyaç analizinin katılımcı memnuniyetine olan etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.

- Tosun, N. (2019). *Kuruma güven ve algılanan hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti ve davranışsal niyete etkilerinin ölçülmesinde şikâyet yönetiminin aracılık rolü: Bir üniversite hastanesi örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Travers, M. (2001). *Qualitative research through case studies*. SAGE Publications.
- Tuncer, A. T., Karasu, N., Altunay, B., & Güler, Ö. (2011). Türkçe ilköğretim kitaplarında engel ve engellilik: bir doküman analizi örneği. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 439-457.
- Turna, Ö., & Bolat, M. (2015). Eğitimde disiplinler arası yaklaşımın kullanıldığı tezlerin analizi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), 35-55.
- Ucuzsatar, N. (2019). *Okul öncesi çocuk kitaplarındaki hayvan karakterlerin geliştirilme yolları üzerine bir durum tespiti* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Ulutaş, B. (2015). Doküman analizi. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde* (s. 279-297). Anı Yayıncılık.
- Üçüncü Altuğ, N. (2019). *Görsel sanatlar öğretmenlerine yönelik mesleki gelişim modülü geliştirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper in Brief*, 13, 1-11.
- Wild, P. J., McMahon, C., Darlington, M., Liu, S., & Culley, S. (2009). A diary study of information needs and document usage in the engineering domain. *Design Studies*, 31, 46-73.
- Yalçın, D. (2019). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının yazılı argümanlarındaki çoklu gösterimlerin ve modsal betimlemelerin gelişiminin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yozgat Bozok Üniversitesi.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, O. (2019). *Kültür endüstrisi olarak internetin bireysel özgürleşme ve toplumsal dayanışma kavramları çerçevesinde değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods*. (5. baskı). Sage Publication.
- Zorluoğlu, S. L., Kızılaslan, A., & Sözbilir, M. (2016). Ortaöğretim kimya dersi öğretim programı kazanımlarının yapılandırılmış Bloom Taksonomisine göre analizi ve değerlendirilmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10(1), 260-279.

EXTENDED ABSTRACT

There are some theoretical and philosophical frameworks such as positivism, interpretivism, critical theory, and poststructuralism while reality in social sciences is investigated (Carr, & Kemmis, 1998; Glesne, 2011; Lather, 1992). These approaches, which offer alternative ways of interpreting knowledge, are a guide for the intended studies. The selected ways to reach knowledge, assumption, and beliefs shape research methods used in a study. For example, researchers who set positivism as a theoretical framework use quantitative methods. In other words, they assume that knowledge can be gained by objective means, that there is a single reality, and that this reality can be reached by objective observations, causal comparisons, experiments, and statistical analysis (Carr, & Kemmis, 1998; Fraenkel et al., 2012; Lather, 1992). The interpretative theoretical framework, on the other hand, argues that reality is changeable, it can be socially constructed, and therefore knowledge can only be constructed through understanding how events are perceived and interpreted. In this context, the research design to be selected aims to reach knowledge by focusing on the interaction between people, interacting with people about their perceptions, and analyzing the narratives of people qualitatively. Also, in some cases, research approaches can be combined, and qualitative-quantitative research methods can be used together. Using mixed methods, different data collection and analysis methods can be brought together, and different theoretical frameworks can be used (Glesne, 2011). The point is not to prefer one method over another one. The most appropriate method for the nature of the research is important but also another important point should be to determine the approach which is the most appropriate for the researcher's opinion and belief.

Qualitative research is a flexible and inductive research approach that aims to investigate the meanings behind the phenomena and reveal how human experiences can be interpreted. The researcher is in the participant role in qualitative research (Glesne, 2011; Merriam, 2009). Although qualitative research methods vary in several sources, there is not a common opinion about the number of these methods (Creswell, & Clark, 2007; Denzin, & Lincoln, 2018; Merriam, 2009). In general, different qualitative research methods such as basic qualitative research, phenomenology, grounded theory, ethnography, narrative analysis, case study, and critical qualitative analysis can be mentioned (Merriam, 2009). Also, researchers conducting qualitative studies use some basic techniques while collecting data. These are interview, observation, and document analysis (Patton, 2002).

Documents are useful in creating a conceptual framework and a background, sometimes providing supportive data, accessing information about changing and developing structures over time, and verifying information obtained from different methods. Also, researchers prefer to use documents in cases where observation or interview is not possible, as they are low-cost and do not require intervention. Document analysis is a low-cost way of obtaining experimental data as part of an unobtrusive and unresponsive process (Bowen, 2009).

Document analysis is a scientific research method that can be defined as the collection, review, questioning, and analysis of various documents as the primary source of research data (O'Leary, 2017). Also, it is a method that consists of analysis and evaluation of many printed, electronic, visual and historical materials (Bowen, 2009; Fraenkel et al., 2012; Saldana, 2011). Document analysis mostly plays a role in data triangulation or complementary to other research methods although it is used as a stand-alone method within qualitative research (Grix, 2001). Document analysis consists of the stages of finding appropriate documents, checking the originality of these documents, creating a systematic about coding and cataloging, and performing data analysis (Merriam, 2009).

At the first stage, the researcher should ask some questions to himself: Is there really a need to use documents in this research? If so, why? What types of documents are needed? Where can these documents be obtained? Who should be contacted first to reach these documents? In other

words, are there people who should be involved while obtaining the required documents? And, he should find satisfying answers to these questions (Forster, 1994). Also, while checking the originality of these documents, there are some questions which the researcher should ask: "What is the date of the document? How did this document get to me? Are there other supports to guarantee the apparent authenticity of the document? Are there any parts missing from the original version of the document? Has the document been edited by someone else or interfered with its original version? If the document is original, under what conditions and why was it produced? Who is its author? What did the author aim in creating this document? Who was this document produced for? What were the sources of information that the author has when creating this document? Does the author of the document have a prejudice? How far does the person who wrote the document want to tell the truth?" (Clark, 1967; p. 238-239). In another stage, performing data analysis focuses on one main question: Do the documents obtained constitute a single data set to be used in the research? In other words, is the study just a document analysis or are the documents used together with other qualitative research methods? (Forster, 1994).

Although there has been an increase in the use of document analysis method especially in the field of social sciences in recent years, it is seen that it is a less used method compared to others. The fact that document analysis does not carry negative points of qualitative research, which is more costly in terms of time, effort, and money compared to quantitative research, provides time and financial savings in obtaining documents and also the opportunity to directly focus on as a large sample as in survey studies, takes place over a long period of time and covers many events and environments, is individual and original, can be used together with other data collection methods such as observation and interview in qualitative research, creates rich data through documents which are not easily accessible, and related to historical events, phenomena, cultures and traditions, up-to-date documents and anonymous sources, documents are accurate and quality because of that they are organized and reviewed, and there is no direct interaction between the researcher and the individuals participating in the research. All of them are accepted as advantages of document analysis (Bowen, 2009; Merriam, 2009; Saldana, 2011; Yıldırım, & Şimşek, 2013). However, the lack of sufficient details in the documents, the possibility of missing or incorrectly recording the information in the accessed documents, sometimes the difficulty in accessing the documents, some prejudices or possible biased attitudes in the process of creating the documents, the fact that the documents are not prepared in a standard format, and so some difficulties in coding and interpretation are listed as disadvantages (Bailey, 1994; Bowen, 2009; Cardno, 2018; Merriam, 2009; Patton, 2002; Yin, 1994).

In order to ensure validity and reliability in the document analysis method, it is necessary to try to interpret the documents together with their source and form, to verify the results obtained from the documents from different sources, and to use methods other than document analysis when necessary rather than only examining them. As with all research methods, document analysis requires strict adherence to research standards and ethics.